

Paradicsomi piknik

szöveg: Zöldi Anna, fotó: Sebestyén László

A 20. század a vadászösztönt szembe tűnően többre becsülte a békés földtúrásnál. Az eredmény: sok vadász közt elveszett a fóká, a madáchi vízió a pisláloló nap fényénél didergő, éhes androidokról tapintható közelségbe került. Elő kell venni a fotoszintézis szelídségében rejlő túlélési stratégiát – amíg még forrón süt a nap. A 2012-es év Budapesten nem csak a világvége ígéretével kecsegtet, ennél derülátóbb változatot is kínál: a világ számos nagyvárosának példáját követve nálunk is létrejöttek az első közösségi kertek.

Kispest Zöldhajtása

A kertépítési láz és a válság kapcsolata nem új keletű, és nem is a véletlen műve. Ha jól meggondoljuk, az Édenkertből történt kiűzés tekinthető az első globális válságnak, a többi ennek már csak halvány másolata. A Paradicsom legvonzóbb tulajdonsága abban rejlett, hogy ott egyáltalán nem kellett dolgozni. Az első ember engedetlenségének legfájdóbb következménye, hogy ezt a paradicsomi kegyet már semmiképpen nem nyerhetjük vissza – a Tudás Fájának gyümölcsét legfeljebb arra használhatjuk, hogy igyekezzünk enyhíteni a ránk mért fájdalmat és verejtékezést.

Kertváros vagy városi kert?

Legyünk igazságosak – a városi étellel járó kényelmetlenségektől a mai napig úgy szeretnénk megszabadulni, hogy közben ne kelljen lemondanunk a kényelméről. A 19. század végi iparosodásra válaszul jött létre a kertvárosi mozgalom (Garden City Movement), melynek elindulása az angol Ebenezer Howard nevéhez fűződik. Elgondolása szerint a kertváros önfenntartó volt, ötvözte a nagyvárosi és a vidéki élet előnyeit, sőt egyfajta közösségi kategóriát képviselt. Ennek

gyakorlati megvalósítására Howard 1899-ben alapította meg a Kertvárosi Egyesületet (Garden City Association), majd e folyamat eredményeként született meg London közelében az első kertváros, Letchworth. Mára azonban az eredeti cél látványosan feledésbe merült, a kertvárosok alvóvárosokká, a városmagnak számtalan problémát okozó agglomerációs övezetté alakultak.

A másik lehetőség a városon belüli kertek kialakítása volt. A 20. század elején Magyarország-szerte számtalan munkáslakótelep épült kertvárosias beépítéssel, ahol a telepet építő üzem dolgozói megtermelhették saját ételiszter szükségletüket. A legismertebb példa a Wekerle-telep, de az óbudai Gázgyári lakótelepet vagy a MÁV-lakótelepeket (Rákospalota, Dunakeszi) is hasonló elven alakították ki. Dunakeszin nagyapám diófáját – amit tudvalevőleg az unokáinak ültet az ember – a mostanra elit lakóparkot imitáló telep gyepesített kertcskéjében kivágtá ugyan az új tulajdonos, de még így is adott a lehetőség, hogy a telkeket szükség esetén ismét művelésbe vegyék.

Az Átalakuló Wekerle mozgalom és a Zöldhajtás csoport ezt a szellemet éleszti fel, a he-

lyi közösség-építésben látja a túlélés zálogát. (<http://atalakulowekerle.blogspot.com/>). Legújabb programjuk az Ehető Kertek/ Edible Estates (www.edibleestates.org) nemzetközi projektjéhez kapcsolódik. A világ számos nagyvárosában épültek már „ehető kertek”, az USA után Olaszországban és Törökországban is. Budapest *Fritz Haeg* képzőművész tizenkettedik állomása. A művész a június 2-3-i hétfőjén egy pályázat útján kiválasztott wekerlei család utcáról is jól látható előkertjében hoz létre veteményest, szomszédok és önkéntesek segítségével. A költségeket a Blood Mountain Alapítvány állja, a projekt további alakulását is ők kísérik figyelemmel. (http://www.bloodmountain.org/files/pdf/bma_wekerle_palyazat.pdf).

Válságmenedzsment

A közösségi kertmozgalomnak mindig is nagy lendületet adtak a válságok, a világháborúk időszakai. Az első világháborús Liberty Gardens vagy a második világháború idején a Victory Gardens, a Győzelem kertek mozgalom a lakossági ételiszterhiány felszámolását tűzte ki célul az önellátásra való berendezkedéssel. Akkor sikerrel, hogy 1944-ben az USA lakossága zöldségszükségletének 40 százalékát saját művelésű kertekben termelte.

2009-ben az ingatlan- és hitelválság hatására az Interneten mozgalom indult a Győzelem kertek újraindítása érdekében. *Michelle Obama* First Lady maga vállalta a védnökséget. A Fehér Ház új zöldségeskertje tematikusan felépített veteményes, amelyben iskolai csoportokat fogadnak, bemutatva számukra a kert működését, terményeit. Európában a válság szele még csak nem is lengedett, a nagyvárosok térképén mégis sűrű ponthálózat mutatta a közösségi kertek lefedettségét. A mezőgazdasági hasznon túl ezeknek a mozgalmaknak a közösségformáló ereje tűnt a legnagyobb értéknek a sivár városi magány közepette.

Pesten és Budán

Ha hatalmas késéssel is, a válsággal a közösségi kertészkedés is megérkezett Budapestre! Az első közösségi kert 2010 tavaszán, Békásmegyeren, egy magántulajdonú telken jött létre, a Földkelte csoport gondozásában, és a magán felajánlásnak köszönhetően időben termést is hozott (<http://foldkelte.wordpress.com/>). Azóta jobblétre szenderült, de követték kitarító társai. A belvárosba szánt első közösségi kertet a Böske elnevezésű civil csoport (<http://boske.hu>) hozta volna létre a Kortárs Építészeti Központtal karöltve, a Dob utcában, 7kert néven, ám a lakosság heves felháborodása következtében itt nem

termett paradicsom a civileknek. (<http://www.manco.hu/index.php?gcPage=/public/hirek/hir.php&id=21457>). A következő próbálkozás a Fügéskert volt a Westend mellett, egy, a tervek szerint 2015-ig üresen álló telken, de szüretelni itt sem lehetett. A kudarcos próbálkozások megmutatták, hogy egy működő kert beindításához komoly felkészülés és stratégia szükséges. A közösségi kertek alapításának első feltétele az alkalmas földterület birtokba vétele. Jó megközelíthetőség, központi elhelyezkedés, zárhatóság, biztonság – ilyen feltételeknek leginkább az önkormányzati tulajdonban lévő területek felelnek meg, de bármilyen zárható paragon heverő földdarab szóba jöhet. A Moholy-Nagy Művészeti Egyetem diákjaival közösen készített felmérés szerint Budapesten csak a Hungária körúton belül 100 hektár olyan önkormányzati vagy magánterület létezik, amit semmire sem használnak. A több éves szervezőmunka eredményeképpen 2012 tavaszán két kertben, a Millenárison, és Kispesten virítanak már palánták takaros ágyásokban.

Önkormányzati hátszél, civil lelkesedés

A két kert a közösségi kertépítés két eltérő útját járja. A Millenárison a Kortárs Építészeti Központ kerítette körbe első közösségi városi kertjét. Ők a civil szerveződésre helyezik a hangsúlyt. A Millenáris parkkal kötött megállapodás alapján a terület kikerült a park fenntartóinak kezeléséből – ezentúl a parcellák kertészei a felelősek a gondozásért. A szerencsés kiválasztottak – az érdeklődés ugyanis olyan óriási volt, hogy a jelentkezők közt csak sorsolással tudtak dönteni – a program fenntarthatósága érdekében évente 10.000.- Ft támogatási díjat fizetnek a parcelláért. A szervezők elsősorban a környéken lakókat bátorították, hiszen a bérleti szabályzat által előírt gondozási kötelezettséget télen-nyáron, esőben, és tűző napon is teljesíteni kell. Nem csak a paradicsom igényei, a szerződés is ezt követeli, és nem utolsó sorban a többiek kertje iránti felelősség. Januártól fogva közösen készültek az érdeklődők a kertészkedésre, a KÉK hetente tartott előadásokkal igyekezett elmélyíteni a valószínűleg egyelőre hiányos kertészeti ismereteket. Tavaszodván együtt ástak (ástunk) és állítottunk derékig érő, ám zárható kerítést, ehhez még parcellaművelőnek se kellett lenni. Majd kímérték a 95 db, 5-6 m² nagyságú parcellát, és a tavaszi szél már lengedeztetni is a palántákat. Az induláshoz kezdőkészletet kaptak a városi kertészek.

A szakmai hozzáértést *Szohr Gábor* és *Tihanyi Dominika* (Újirány, a Lecsős Kert tervezői), valamint *dr. Fekete Szabolcs* (Budapesti

Új tájkép a Millenárison

Corvinus Egyetem, a Községi Kertek kertészeti szaktanácsadója) biztosítják. Néhány parcellát oktatási, bemutató és támogatói célból tartottak fenn, elsősorban a környékbeli iskolákra gondolva. A KÉK fokozatosan engedni a kerthasználók kezét, és a későbbiekben csak kulturális programok szervezését vállalja magára, de honlapjukon folyamatosan tájékozódhatnak az érdeklődők. (<http://kozossegekertek.hu/kertek/ii-kerulet/lecsoskert/>) Itt megtalálható a tervbe vett további kertek listája is, közülük a Corvin projekt területe és egy 7. kerületi helyszín látszik befutónak. A Millenáris haszna az állandó kulturális program és a kertfenntartáson megtakarítható összeg, a kertművelőké a bazsalikom és a közösség élménye.

A másik projekt Kispesten a Vass Lajos Általános Iskola melletti zöldterületen, az Irányi utca és a Bem utca sarkán szökkenet szárbá. A 27 parcellás mintakert kezdeményezője, *Rosta Gábor* hosszú ideje elkötelezetten foglalkozik a témával, amelyről *A városi tanya* címmel könyvet is írt (<http://avarositanya.hu>). Ő a hivatalos utat egyengette bozótkésével: egyenként megkereste a kerületi önkormányzatokat, amelyekből többnyire támogató és egyben hátrító választ kapott: tetszik, de előbb csinálja más. A Kispesti Önkormányzat együttműködőnek bizonyult, és befogadta projektet, melynek hivatalos gazdája a Városi Kertek Közhasznú Egyesület. A hosszas előkészítő munka során megszületett egy most már bárhová adaptálható forgatókönyv, egy 6-8 cm vastag dokumentum, amely a jogi, gazdálkodási, közösségépítési, tervezési és működési felteteleket tartalmazza, és amelyet az önkormányzat képviselőtestülete egyhangúlag elfogadott. Számos lakossági-kertész fórumon alakult ki a program, a parcellák itt is hamar

gazdára találtak, sőt, osztozkodni is kellett – például házaspárok csak közös parcellát kaphattak, és az érdeklődésre való tekintettel várólistát is indítani kellett. Előregedett lakótelepről lévén szó, a bérlők kétharmada az idősebb korosztályt képviseli, de az ásásban már az unokák is buzgón segédkeztek. A bérleti díj itt 100 Ft/hónap, a huszonhét, mintegy 5 m²-es ágyás között lesznek hagyományos dombágyások és kiemelt ágyások, terveznek pihenőhelyet, elkészült kerti csap, a szomszédos családi ház eresztendője két esővízgyűjtő ciszternába vezeti a vizet. A projekt gazdái itt óvatosabbak: a zárható területet embermagasságnál nagyobb kerítés veszi körül. Rosta Gábor maga is birtokol egy fél parcellát, a kertészeti szakértelmet biztosító hölgy, *Gyöngy Fruzsina* a Corvinus Egyetem Ökológiai Tangazdaság tanára. Április 14-15.-én ültetési nap volt, a tulajdonosok együtt végezték a kertépítés végső fázisait. Május 18.-án a kert hivatalosan is megnyílt. Rosta Gábor arra számít, hogy még az idén 5-6 önkormányzat vágja hasonló fába a fejszéjét, illetve ásóját.

A paprika és a répa kis segítséggel nő magától is, a zöldellő palánták látványa máris üdítő. Az igazán izgalmas dolog azonban a kertek utóélete – vajon megmarad-e a lelkesedés, kitart-e a következő tavaszig? Lesz-e annyi erő a szervezők reményei szerint összekovácsolódó közösségekben, hogy a jövő tél elmúltával ismét kapát, kaszát ragadjanak? Hiszen ezeknek a projekteknek várhatóan mégiscsak a közösségépítés a legjövődelműbb hozadéka – a paradicsom terméshozama valószínűleg csak hosszas gyakorlattal emelhető. Egy lecsóra való azonban bizonyára megterem, a paradicsomi piknik lehetősége mindenesetre adott. A többi már a gondos kertészeknél múlik. ●